

УДК 323.23:329.733](477)(045)(09)"19"
DOI: 10.33402/nd.2023-11-39-54

Геннадій ВАСИЛЬЧУК

*доктор історичних наук, професор
проректор з наукової роботи Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3023-6682>
e-mail: historyhena@gmail.com*

Віктор ДРОЗДОВ¹

*кандидат історичних наук, доцент
докторант кафедри джерелознавства, історіографії та спеціальних
історичних дисциплін
Запорізького національного університету
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1381-8878>
e-mail: victordroz dov.84@gmail.com*

РАДЯНСЬКИЙ МІФ ПРО «ВОЗЗ'ЄДНАННЯ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ» ЯК ІДЕОЛОГІЧНА ЗБРОЯ ПРОТИ УКРАЇНСЬКОГО ВИЗВОЛЬНОГО РУХУ

На основі аналізу радянського міфу про «возз'єднання українського народу» розглянуто процес конструювання і поширення образу ворога на анексованих українських територіях, який використовувала радянська пропаганда в боротьбі проти українського визвольного руху. Дотримано сучасного методологічного підходу до розуміння міфу як ідеологічно маркованого нарративу, який є основним комунікаційним засобом між політичним режимом і масами.

З'ясовано роль міфу про «возз'єднання українського народу» в офіційній версії історичної пам'яті та його використання сталінським режимом як альтернативи українській національній ідеї соборності. Простежено трансформацію міфологеми про ворога як складового компонента міфу про «возз'єднання» в радянському офіційному дискурсі впродовж Другої світової війни та післявоєнні роки. Встановлено, що образ внутрішнього ворога був спрямований проти українського визвольного руху й зображував національні сили, які боролися за самостійність і соборність України, зрадниками українського народу, приписуючи їм класовість та підпорядкування західним державам.

Визначено головні характеристики двох образів внутрішнього ворога – «українських буржуазних націоналістів» та «українсько-німецьких націоналістів», які конструювалися в радянських нарративах. На прикладі доповідей головних партійних лідерів, історичних праць, літературних творів і пропагандивних статей продемонстровано

¹ Проведення дослідження стало можливим завдяки фінансовій підтримці з боку Канадського інституту українських студій (Canadian Institute of Ukrainian Studies, CIUS) від благодійного фонду «Dr. Vasyl Prychodko Memorial Endowment Fund».

прагнення влади налаштувати населення західноукраїнських територій проти українського визвольного руху, довести безперспективність ідеї самостійної й соборної України. Також висвітлено різні способи поширення радянських міфологем серед місцевого населення, їхнє використання владою для ліквідації Української Греко-Католицької Церкви та проведення ідеологічних кампаній.

Ключові слова: міф, український визвольний рух, радянська ідеологія, пропаганда, сталінізм.

Питання визнання українського визвольного руху на західноукраїнських землях у роки Другої світової війни тривалий час було об'єктом суперечок всередині українського суспільства. Сконструйовані радянськими ідеологами міфічні образи «українських буржуазних націоналістів» пропаганда укорінювала в масову свідомість українського населення, а в тих регіонах, де була відсутня індивідуальна пам'ять про антирадянський спротив, вони ставали частиною колективної. Зважаючи на сучасне тлумачення міфу як спрощеної репрезентації подій минулого й теперішнього, яку меморіальні актори сконструйовали для певної аудиторії з метою насадження потрібних ідей і цінностей, особливої актуальності набуває дослідження тих радянських міфів, які суттєво впливали на колективну свідомість українського населення. Серед них варто виокремити міф про «возз'єднання українського народу», який мав багато цілей, зокрема був ідеологічною зброєю проти українського визвольного руху.

Дослідження взаємозв'язку міфу й ідеології розпочалося ще з другої половини 1940-х років. Відомий дослідник Ернст Кассісер (Ernst Cassirer), з одного боку, вважав виникнення міфічної свідомості в модерному суспільстві наслідком системної кризи, а з другого – розглядав політичні міфи як штучні конструкції, створені вмислими політичними майстрами (Cassirer, 1946, pp. 280–282). Проте уявлення про політичний міф зазнали суттєвої трансформації, а сучасні науковці вказують на позитивні й негативні наслідки його впливу на суспільство. Крістофер Флад (Christopher Flood) вважає, що міф – це ідеологічно маркований наратив про події минулого, теперішнього й майбутнього, який містить явний або прихований заклик зайняти певну ідеологічну позицію (Flood, 2002, p. 42), а Грем Гілл (Graeme Gill) розглядає його як спрощену репрезентацію ідеологічних значень та компонент метанаративу (Gill, 2011, p. 3). Водночас учені наголошують, що необхідна умова існування міфу – сприйняття його аудиторією, постійне оновлення та ритуалізація (Bottici, 2007). Радянська міфотворчість і деякі міфи стали об'єктами дослідження зарубіжних та українських науковців, проте міф про «возз'єднання українського народу» не одержав достатньої наукової уваги. Втім ідею «возз'єднання українського народу в єдиній українській радянській державі» розглядають як головний елемент політики формування радянського патріотизму (Гриневич та ін., 2004), радянської політики пам'яті (Єскельчик, 2008) або концепт сталінської зовнішньої політики щодо анексії нових територій (Кульчицький, 2009). Конструювання образу ворога, зокрема «українських буржуазних націоналістів», досліджували Лілія Федик (Федик, 2022), Катерина Галка (Галка, 2013), Іван Патер (Патер, 2015), Костянтин Родигін (Родигін, 2021), Тарас Ковалевич (Ковалевич, 2012) та ін.

Мета статті – схарактеризувати міф про «возз'єднання українського народу» як один з ідеологічних засобів боротьби з українським визвольним рухом упродовж Другої світової війни та в період пізнього сталінізму. Для її досягнення автори поставили такі завдання: розкрити місце міфу в радянській офіційній пам'яті; проана-

лізувати міфологему про внутрішнього ворога, що спрямовувалася на дискредитацію українського визвольного руху; простежити трансформацію образу внутрішнього ворога на основі аналізу радянського офіційного дискурсу; висвітлити методи поширення образу ворога за допомогою пропаганди; з'ясувати способи використання міфу радянською владою для посилення ідеологічного контролю над суспільством.

Радянські воєнні кампанії та окупація нових територій упродовж Другої світової війни супроводжувалися насадженням сталінської ідеології та конструюванням нової радянської ідентичності. Введення радянських військ на територію Польщі у вересні 1939 р. і подальшу окупацію західноукраїнських та західнобілоруських земель ідеологи інтерпретували як «визволення» пригноблених народів від польського класового й національного гноблення та їхнє «возз'єднання» в єдиній радянській державі. Новий міф про «визволення», який активно поширювала радянська пропаганда, мав легітимізаційне значення. Він називав радянське вторгнення на західноукраїнські землі священним обов'язком допомоги «братам-українцям», обґрунтовував історичну справедливість анексії українських територій і формувал уявлення про майбутнє вільне життя у «дружній сім'ї» радянських народів.

Після окупації Радянським Союзом Бессарабії та Північної Буковини 1940 р. міф про «визволення» трансформувався в міф про «возз'єднання українського народу» (повна назва – «возз'єднання українського народу в єдиній українській радянській державі»). У ньому возз'єднання українських земель у єдиній державі вважалося виконанням споконвічної мети українського народу, проте її здійснення було можливим лише під комуністичним прапором та в союзі з російським народом, який у сталінській національній ерархії займав місце «першого серед рівних». Із початком радянсько-німецької війни міф про возз'єднання став інструментом насадження радянської ідентичності. По-перше, це було пов'язано зі спробами Організації українських націоналістів (ОУН) створити національну державу й боротьбою за незалежність. Українські націоналістичні наративи доводили право української нації на самостійну державу, вказували на негативні наслідки російського та радянського панування (Єсельчик, 2008, с. 63–65). Тому радянські ідеологи мусили протиставити їм версію, яка б обґрунтувала єдино можливий шлях розвитку українського народу в союзі й під заступництвом Росії, що закінчився досягненням «споконвічної мрії» українців про возз'єднання. По-друге, концепт «возз'єднання» мав замінити ідею соборності України, що пов'язувалася в колективній пам'яті українців з Актом Злуки Української Народної Республіки та Західноукраїнської Народної Республіки 22 січня 1919 р. Алла Киридон у зв'язку з цим вказує на формування дискурсу контрпам'яті серед частини українського суспільства, яка зберігала спогади про цю подію (Киридон, 2016, с. 234).

Остаточо концепт «возз'єднання українського народу» було обґрунтовано в роботах директора Інституту історії та археології Академії наук УРСР Миколи Петровського. У січні 1944 р. його праця «Возз'єднання українського народу в єдиній Українській радянській державі» була опублікована в журналі «Більшовик» і газеті «Радянська Україна» (Петровський, 1944, с. 3–4). Пізніше її видано окремою брошурою українською й російською мовами (Петровський, 1944). Варто зазначити, що текст останньої версії був доповнений і вже містив наративи про Закарпатську Україну. Упродовж 1945–1946 рр. М. Петровський підготував окремі публікації про Західну Україну, Північну Буковину та Закарпаття, які вписували історію новоприєднаних територій до української радянської версії минулого. Провідний український радянський

історик проводив значні відмінності між ідеями «возз'єднання українського народу» та «соборної України». Першу він називав головною метою українського народу, що відповідала його історичним сподіванням. Проте її досягнення, на його думку, було органічно пов'язане з питанням об'єднання українського народу з російським. Другій ідеї він приписував класові інтереси української буржуазії, називаючи її «ширмою, що приховувала продаж України іноземним загарбникам» (Петровский, 1944, с. 73–74). Акт Злуки інтерпретував як видимість возз'єднання українських земель. Кожен етап процесу боротьби українців за соціальне та національне визволення, а також возз'єднання земель в одній державі М. Петровський розглядав у контексті російської історії, наголошуючи на міцних історичних зв'язках між обома народами та прагненні українців приєднатися до Російської держави. Окупація західноукраїнських земель, Північної Буковини й Бессарабії визначав як виконання цієї історичної мети, яка стала результатом політики більшовицької партії під керівництвом Сталіна (Іосиф Сталин) та «братської допомоги» російського народу.

Радянські партійні лідери в офіційних заявах використовували міф про «возз'єднання українського народу» як аргумент для повернення анексованих у 1939–1940 рр. земель і претензій на інші українські етнічні території. Зокрема, 1 березня 1944 р. Микита Хрущов (Никита Хрущов) під час доповіді на 6-й сесії Верховної Ради УРСР не лише заявив про право на західні області України, а й висловив претензії на територію Холмщини (Хрущов, 1944, с. 2). У ній прозвучали основні тези наративу М. Петровського про «возз'єднання», що свідчило про прийняття сталінським керівництвом нового національного історичного дискурсу, який доводив право українського народу на державність та обґрунтовував об'єднання українських етнічних територій, однак лише в складі Радянського Союзу.

В офіційному радянському дискурсі процес «возз'єднання українського народу» закінчився із приєднанням Закарпатської України до складу СРСР. Про це М. Хрущов заявив 29 червня 1945 р. під час виступу перед Верховною Радою УРСР, повідомляючи депутатам про підписання «Договору між СРСР та Чехословаччиною про Закарпатську Україну» (Хрущов, 1945, с. 1). У виступі відзначав головні передумови «возз'єднання»: «мудру сталінську політику» радянського уряду й більшовицької партії; допомогу й підтримку «братнього» російського народу й усіх народів Радянського Союзу; існування України в складі СРСР. Отже, новий міф закріплював у колективній свідомості ідею про нездатність українського народу до самостійного створення держави, формував у населення почуття постійної вдячності радянському уряду, партії, особисто Сталіну, а також російському народу за «визволення й возз'єднання», мотивував до зміцнення дружніх зв'язків із російським та іншими народами СРСР.

Міф про возз'єднання склався з різних міфологем (про спільну територію, страждання та героїчну боротьбу населення, новий «золотий вік»), проте образ ворога був одним із головних його компонентів. Загалом будь-яка міфологічна система обов'язково містить образ боротьби проти спільного ворога як необхідний атрибут формування національної ідентичності (Тібернау, 2012, с. 44). Негативні образи використовуються в міфах із метою маркування тих, хто загрожує безпеці й цінностям певної спільноти, і дають змогу консолідувати та мобілізувати її членів, маніпулюючи страхом перед реальним чи уявним ворогом. У тоталітарних ідеологіях образ ворога виконував центральну ідентифікаційну й консолідаційну функції. В їхній основі було маніхейське сприйняття реального світу, де існувало абсолютне добро й

абсолютне зло. Така примітивна ціннісна матриця давала можливість інтерпретувати політичну реальність як арену постійної боротьби добра зі злом, обґрунтовувала необхідність винищення ворогів задля власного виживання (Sviličić, Maldini, 2014, p. 731). Перманентна боротьба з ворогами (зовнішніми та внутрішніми) була складовою радянської ідеологічної системи, яка повсякчас поширювала образи нових ворогів за допомогою міфічних наративів.

У міфах про «визволення» й «возз'єднання українського народу» варто виділити два типи ворога – зовнішнього та внутрішнього. Використовуючи негативний емоційний досвід українського населення, спричинений політичними, соціальними й національними утисками з боку польської та румунської влад міжвоєнного періоду, ідеологи сконструювали абстрактний образ зовнішнього ворога («польської шляхти» та «румунського боярства»). Його зображували як споконвічного ворога, який нещадно експлуатував трудяще населення, залишаючи його на межі виживання, та здійснював національне гноблення (заборона української мови й культури, закриття національних шкіл, насильницьке ополячення або румунізація, політичний терор тощо). Боротьба проти нього була головною сюжетною лінією радянської версії історичного розвитку українських земель (Сухопалько, 1940; Нарцов, 1940). Ще один зовнішній ворог, який становив більшу небезпеку, – «західні імперіалістичні держави». Радянські історичні наративи наголошували на прагненні цих держав зробити з Польщі та Румунії головний форпост у боротьбі проти молодого радянського республіки (Пичета, 1940). Після нападу нацистської Німеччини образ ворога в радянському офіційному дискурсі зазнав суттєвих змін. Головним історичним ворогом «слов'янських народів» тепер ставали німці, а сюжети про перемогу руських князів над німецькими «псами-лицарями» ввійшли до сталінського метанаративу (Короливский, 1941). Одним з епізодів боротьби з новим ворогом стало протистояння «німецькій окупації» України в 1918 р. (Городецкий, 1941). Змінилася і причина «визвольного походу» 1939 р., яка полягала в захисті населення від німецького поневолення (Воблий та ін., 1942). Після Другої світової війни «західних імперіалістів» знову зображували головним екзистенційним ворогом радянського суспільства.

Якщо зовнішній ворог становив переважно уявну загрозу для режиму або його розглядали як символ гноблення трудящого населення, якому мала протистояти вся спільнота, то внутрішніх ворогів влада призначала для придушення опору й обґрунтування репресій проти інакодумців. Їх визнавали посібниками зовнішнього ворога, які зрадили свій народ задля збереження власних корисливих інтересів. Після окупації українських територій у 1939–1940 рр. радянські міфотворці записали в ряди внутрішніх ворогів західноукраїнську буржуазію та «кулацтво». Класову сутність ворога, який втратив зв'язок із народом і пішов на змову з «польським панством» або «румунським боярством», використовували для легітимації терору сталінського режиму проти заможної частини населення. Також їх вважали винуватцями «окупації» українських земель зовнішніми інтервентами. Зокрема, радянські наративи формували образ ворога-«петлюрівця», якого зневажливо називали «лакеєм польського панства», що у 1919 р. допоміг захопити Галичину (Премислер, 1940, с. 84). У першому системному радянському історичному нарисі історії України, що вийшов наприкінці 1940 р., різко засуджено «антинародну діяльність» представників українського національно-визвольного руху 1917–1920 рр., яких тавровано агентами західних інтервентів і ворогами пролетарської революції (Белоусов та ін., 1940, с. 313).

Початок радянсько-німецької війни змінив образ внутрішнього ворога. Тепер «українським буржуазним націоналістам» приписували прислужництво нацистській Німеччині та сприяння їй в окупації підрадянської України. Розуміючи загрозу, яку представляв український визвольний рух, що виступав під націоналістичними гаслами й ідеями вільної та соборної України, радянська пропагандивна машина створювала образ зрадників – «найлютіших ворогів українського народу». Український радянський письменник і драматург Олександр Корнійчук відтворив цей образ у пропагандивній брошурі «В дні вітчизняної війни», що вийшла в перші місяці війни. До «найлютіших ворогів» він відносив «петлюрівців», «оунівців» і «гетьманців», називаючи їх «націоналістичною нечистю», «жовтоблакитною бандою», «садистами й головорізами» (Бажан, Василевська, Корнійчук, 1941, с. 60). Інший відомий радянський письменник Микола Бажан у цьому ж виданні приписував класові риси ворогові, який «смертельно ненавидів український народ, що розбив і вигнав його з куркульських хуторів, поміщицьких маєтків, фабрик і заводів» (Бажан, Василевська, Корнійчук, 1941, с. 11). Водночас автори наголошували на повній залежності діячів українського визвольного руху від нацистського режиму, маркуючи їх «агентами гестапо», які пройшли багаторічну «школу шпіонажу та провокацій». У радянських наративах воєнної доби акцентували також на тривалості зв'язків «українських буржуазних націоналістів» із німецькими окупантами. Зокрема, видана 1941 р. брошура «Вітчизняна війна проти німецьких окупантів у 1918 році в Україні» містила окрему главу, присвячену «ворогам народу». У ній українські національні сили, що боролися з більшовицькою загрозою, визначені як «зрадники-націоналісти», яких окупанти привезли зі собою для організації «швидкого і планомірного грабунку українського села» (Городецький, 1941, с. 6). Отже, у часи Другої світової війни пропагандисти намагалися нав'язати думку про колабораціонізм та антинародну діяльність українського національного руху, який зображали знаряддям нацистського режиму.

В українських історичних гранднративах воєнного періоду чималу увагу приділено формуванню образу «українських буржуазних націоналістів». Ними позначалися всі партії та політичні сили, що мали антибільшовицьку спрямованість в Україні як у дореволюційні часи, так і в роки української національної революції 1917–1920 рр. Щобільше, М. Петровський приписував буржуазно-націоналістичний напрям навіть діяльності Наукового товариства ім. Шевченка (Петровський, 1944, с. 57). Контрреволюційна діяльність, захист класових інтересів, співпраця з антибільшовицьким рухом та іноземними інтервентами, зрадництво й спекуляція національними почуттями, антиросійська спрямованість і терор проти власного населення були основними характеристиками сконструйованого образу внутрішнього ворога (Воблий та ін., 1942, с. 167–183). Діяльність «українських буржуазних націоналістів», за твердженням М. Петровського, і стала головною перепоною у прагненні українського народу до возз'єднання (Петровський, 1944, с. 65–66). До того ж радянські історики зазначали, що з перемогою більшовицької революції цей ворог не припинив діяльності і спрямував зусилля проти зміцнення радянської влади як на теренах СРСР («націоналістична агентура» в партії (Микола Хвильовий, Олександр Шумський) і «націоналістичне підпілля» (Спілка визволення України); «українська націоналістична контрреволюція» (Микола Скрипник), Український національний центр, Українська військова організація; «буржуазно-націоналістичні

зрадники України» (Панас Любченко)), так і за кордоном (Українське національно-демократичне об'єднання).

На прикінцевому етапі Другої світової війни в радянському офіційному дискурсі утвердився образ «українсько-німецького націоналіста». Його озвучив М. Хрущов на 6-й сесії Верховної Ради УРСР в окремому розділі «Українсько-німецькі націоналісти – пособники Гітлера, найлютіші вороги українського народу» (Хрущов, 1944, с. 2). Наприкінці 1944 р. у газеті «Радянська Україна» була опублікована відповідна стаття історика Олександра Касименка, яка подавала узагальнений образ внутрішнього ворога, що мав поширюватися радянським агітпропом як ідеологічна зброя проти ОУН-УПА (Української повстанської армії) (Касименко, 1944, с. 2). Автор у притаманній для радянської пропаганди манері дегуманізації ворога, з використанням брутално-експресивної лексики описав нового головного ворога радянського режиму. Аналізуючи цей текст, можна виділити такі ознаки створеного образу: зрадництво й посібництво зовнішньому ворогу («невелика, ізольована від народу, банда підлих зрадників», «продали свою душу й тіло фашистам», «криваві слуги гітлерівців», «націоналістичні відступники, зрадники і вигодованці гітлерівського гестапо», «агенти німецької розвідки», «резиденти і шпигуни іноземних контррозвідок», «прислужники польських імперіалістів»); зв'язок із попереднім ворогом («уламки й рештки різних буржуазно-куркульських націоналістичних груп і партій», «частина петлюрівських бандитів»); класовість та антинародна спрямованість («рештки розгромлених експлуататорських класів», «колишні пани та їхні прихвостні», «куркульські недобитки», «сповнені ненавистю до радянського народу», «намагаються знову надіти ярмо експлуатації на шию українському народу»); злочинність та антигуманна діяльність («деморалізовані покидьки», «банда шпигунів та карних злочинців», «співучасть у всіх кривавих злочинствах гітлерівських людоджерів», «зондеркоманда гітлерівських розбійників», «заливали кров'ю народу українські землі», «кривава робота здійснюється за прямим завданням гітлерівських катів»). Описуючи поширення націоналістичних ідей на західноукраїнських землях у міжвоєнні часи, автор наголошував на тому, що вони були не виявом місцевої антипольської боротьби, а привнесеними ззовні ідеями «петлюрівщини», частина якої втекла за межі підрадянської України й використовувала настрої українського населення у своїх цілях. Змовившись з експлуататорськими верствами та заманивши «у свої сітки» частину інтелігенції, націоналісти продовжили свою антирадянську діяльність на західноукраїнських землях. Одним із її напрямів, який виділявся у пропагандивній статті, було прагнення розірвати «братерську дружбу між українським і російським народами», у такий спосіб ослабивши український народ та створивши умови для його поневолення гітлерівською Німеччиною. Серед усіх націоналістичних груп «оунівці-бандерівці» називані «найпідлішими українсько-німецькими націоналістами». Автор акцентував на ворожості їхніх гасел «самостійної й соборної України», які вважалися провокаційними й такими, що прикривали справжні імперіалістичні цілі.

Хоча силові методи (фізичне знищення, репресії, депортації) домінували в боротьбі сталінського режиму проти українського визвольного руху, агітаційно-пропагандивна робота була невід'ємним її складником, спрямованим на звуження соціальної бази підтримки українських повстанців. Міф про «возз'єднання» в цьому контексті мав донести місцевому населенню єдино правильний шлях розвитку українських

земель, об'єднаних у складі радянської держави та у союзі з російським народом, замість пропонованих «націоналістичних гасел» соборності й самостійності.

Одним із настановних матеріалів для радянських агітаторів і пропагандистів була доповідь заступника голови Ради Народних Комісарів (РНК) УРСР Дмитра Мануїльського «Українсько-німецькі націоналісти на службі у фашистської Німеччини», виголошена 6 січня 1945 р. на нараді вчителів західних областей України, що проходила у Львові. Її текст видали окремою брошурою у видавництві «Вільна Україна» накладом 20 тис. примірників (ДАЛО-2, арк. 25 зв). Доповідь рекомендували як «видатний теоретичний документ проти українсько-німецького націоналізму», який «викриває звіряче антинародне обличчя націоналістичних зрадників і запродавців, показує їхню історичну причетність, озброює зневажливостю і презирством до їхньої людоненависницької шовіністичної “ідеології”» (Новиченко, 1945, с. 2). Дмитро Мануїльський особливу увагу приділив «возз'єднанню», яке вважав одним із досягнень українського народу, що стало можливим лише в межах УРСР. Водночас гасло «самостійної України» він називав лише «засобом, щоби розкласти Радянський Союз і віддати нашу Батьківщину-Україну під панування німецько-фашистських хижаків» (Мануїльський, 1945, с. 4). У доповіді наголошено, що захист самостійності України був можливим лише в союзі зі сусідніми державами, проте ніхто, крім Радянського Союзу, не міг бути гарантією її волі й незалежності. Програмні заяви ОУН про самостійність і незалежність Д. Мануїльський називав шахрайськими, зрадницькими й такими, що віддали Україну в руки Німеччини. Він звинувачував націоналістів, які прикривались ідеєю соборності, у допомозі німцям розділити українські території. В експресивному тоні ідеолог акцентував на протидії націоналістів «возз'єднанню» українських земель: «З величезним почуттям радості в кожній селянській та робітничій хаті, у хаті кожної людини, що любила свою Батьківщину, слухали повідомлення про возз'єднання української землі. Зворушені люди плакали сльозами щастя, обіймалися як на велике свято, а в той самий час підлі зрадники, що допомагали роздирати Україну, стріляли в спину червоноармійцям, що своєю кров'ю, своїм життям завойовували те щастя для українського народу» (Мануїльський, 1945, с. 4). Дмитро Мануїльський зазначав, що «український буржуазний націоналізм» і національний рух не можна порівнювати, оскільки перший ніколи не був національним, бо завжди обслуговував інтереси чужоземних панівних класів.

Отже, офіційні наративи намагалися дискредитувати український визвольний рух, інтерпретуючи діяльність ОУН як колабораціоністську, а їхню ідеологію – як антиукраїнську, критикуючи ідеї самостійної, незалежної й соборної України та пропонуючи західноукраїнському населенню радянську версію «возз'єднання».

Радянська пропагандивна машина активно взялася поширювати образ ворога серед населення новоприєднаних земель. У регіональних періодичних виданнях регулярно друкували пропагандивні статті, листи, фейлетони й інші публікації, які закликали населення боротися з «українсько-німецькими націоналістами» та розривати співпрацю з повстанцями. Зокрема, у газеті «Вільна Україна», наклад якої збільшили до 40 тис. примірників, упродовж 1945 р. було надруковано 33 такі публікації, серед яких «Ліквідація» Ярослава Галана, «Німецькі фашисти – хазяї українських націоналістичних запродавців» Петра Лісового, «Український народ і так звані “самостійники”» Семена Стефаника, «Куркулі очолюють бандитські зграї» Павла Животенка тощо. Питання про боротьбу з націоналізмом регулярно обговорювали на партійних

зборах, зборах селян, трудящих та інтелігенції, а також воно входило до тематики лекторіїв, гуртків і партшкіл. У звітах обласних, міських і районних відділів пропаганди й агітації в окремому розділі доповідали про ідеологічну боротьбу з «українсько-німецьким націоналізмом».

До антинаціоналістичної пропаганди влада залучала творчу інтелігенцію підрадянської України. У своїх творах вони також використовували образ «возз'єднаної України» та критикували ідеї самостійності й соборності. Наприклад, Володимир Сосюра у вірші «Послання обдуреним» писав: «Нас не поставив на коліна проклятий ворог, хижий птах. Возз'єднаної України червоний стяг шумить в віках» (Сосюра, 1945, с. 7). Остап Вишня в гуморесці «Українсько-німецька націоналістична державна дірка» висміював Українську самостійну державу. Обмануте населення в ній уособлював образ селянина Івана Темного, якого дружина змушена була витягувати за волосся з «державної дірки» та вести до радянської влади просити вибачення (Вишня, 1945, с. 7).

Концепт «возз'єднання» радянська влада використовувала і для ліквідації Української Греко-Католицької Церкви (УГКЦ), що була духовною опорою українського визвольного руху та важливим чинником збереження локальної ідентичності. Перетворення УГКЦ на ворога й посібника «українсько-німецьких націоналістів» розпочалося зі статті Ярослава Галана (псевдонім – Володимир Росович) «З хрестом чи з ножом?» (Росович, 1945, с. 5–6). Проте сталінські ідеологи не планували публічно знищувати нового ворога, заборонивши діяльність УГКЦ, а вирішили повернути її до «віри предків». У зверненні Патріарха РПЦ (Російської Православної Церкви) Олексія до пастирів і вірних УГКЦ зазначено: «Порвіть, розторгніть узи з Ватиканом, який вас веде в темряву, у духовну загибель... Поспішайте повернутися в обійми вашої рідної неньки...» (ДАЛЮ-2, арк. 16 зв). Отже, прагнучи створити гегемонію РПЦ серед східнослов'янських народів, радянська влада 1946 р. здійснила ще один акт «возз'єднання», створюючи ілюзію добровільного переходу греко-католицького духовенства до православ'я (Гриневич та ін., 2004, с. 303–305). Цей акт цементував радянську міфологему про «споконвічні зв'язки» між населенням, порушені іноземним пануванням, й обґрунтовував історичну справедливість повернення західноукраїнського населення до «єдиної сім'ї східнослов'янських народів», пов'язаних православ'ям.

Початок післявоєнних ідеологічних кампаній, відомих як «ждановщина», призвів до вигадання нових ворогів. У червні 1946 р. розпочалася нова хвиля боротьби з «буржуазним націоналізмом», спрямована проти інтелігенції. В УРСР ця боротьба мала специфіку, оскільки замість зв'язку із зовнішнім ворогом творчу інтелігенцію критикували за втечу від соціалістичної дійсності в тематику української минувшини (Єсельчик, 2008, с. 116). Одним із перших результатів нової політики став розгром школи Михайла Грушевського, що супроводжувався закриттям у Львові трьох інститутів Львівського філіалу Академії наук УРСР, зокрема й Інституту історії. Цю кампанію широко висвітлювала преса, розповідаючи масам про викриття ворожих ідей Грушевського та його школи (Патер, 2015, с. 40). В опублікованій у газеті «Радянська Україна» статті М. Петровський викривав «націоналістичні перекручення історії України» М. Грушевським та його школою, які прагнули довести «фальшиві тези» про протилежність українського й російського народів і безкласовість українського суспільства. Автор наголошував на теоретичному впливі концепцій М. Грушевського

на діяльність внутрішніх ворогів: «буржуазних націоналістів», «контрреволюційної націоналістичної агентури» в партії та «українсько-німецьких націоналістів». Відповідно до офіційної риторики М. Петровський заявляв, що «український буржуазний націоналізм» було розгромлено, а тому наступне завдання – викоринити будь-які рештки його ідеології, «викрити брехливі, антинаукові реакційні теорії буржуазного націоналізму Грушевського і його школи» (Петровський, 1946, с. 5).

Незважаючи на те, що влада заявляла про перемогу над внутрішнім ворогом, небезпека від нього мала зберігатися в уяві населення. Крім того, зі зміною зовнішньополітичних обставин, намагаючись пов'язати нового зовнішнього ворога з внутрішнім, ідеологи вимушені були підшукувати нових «хазяїв» для «українсько-німецьких націоналістів», частина з яких емігрувала з країни. Зрозуміло, що в умовах початку «холодної війни» ними ставали США, Великобританія й інші західні «імперіалістичні» держави. У статті, опублікованій у газеті «Правда України» в липні 1946 р., писали про перехід «гітлерівських найманців на утримання розвідок англо-саксонських держав», перераховували емігрантські організації українців політичного, благодійницького, культурного і спортивного спрямування, проте всіх їх таврували як «фашистські» (Дмитренко, 1946, с. 7).

Ритуалізація міфу про «возз'єднання українського народу» відбулася під час святкування його 10-ї річниці 1949 р., яке охопило всю країну, а найголовніші заходи відбулися у трьох містах: Києві, Львові й Ужгороді (Дроздов, 2022, с. 251). Святкування дало змогу оновити головні міфологеми, зокрема й образ внутрішнього ворога, яким знову ставали «українські буржуазні націоналісти». Микита Хрущов під час доповіді на 6-й сесії Верховної Ради УРСР 29 жовтня 1949 р. відніс до них «Центральну Раду на чолі з Грушевським, Петлюрою, Винниченком та іншими зрадниками українського народу», представників Української Національної Ради у Львові, які «відчинили польським панам ворота на Західну Україну», «українських буржуазних націоналістів» Північної Буковини та Закарпатської України й греко-католицьке духовенство. Їх таврувано «запеклими ворогами та душителями свободи українського народу» (Хрущов, 1950, с. 54–58). Показово, що в доповіді відсутні згадки про «українсько-німецьких націоналістів», оскільки боротьба з українським визвольним рухом тривала, про що замовчували в офіційних наративах. Зменшилися згадки про них і в подальших історичних працях, присвячених питанню «возз'єднання» (Белоусов, 1951; Стефанік, 1954), що вказувало на зміну функції міфу – він почав відігравати мобілізаційну роль.

Отже, нова офіційна версія минулого анексованих Радянським Союзом українських територій будувалася навколо міфу про «возз'єднання українського народу», який мав легітимаційну й ідентифікаційну функції. Підміняючи ідею соборності України, він сприяв консолідації населення як єдиної національної спільноти, але водночас захищав експансіоністські плани сталінського режиму й формував у населення уявлення про можливість досягнення єдності лише під прапором комунізму та за допомоги російського народу. Використовуючи міф як ідеологічну зброю, радянська влада намагалася дискредитувати український визвольний рух та його ідеї самостійної й соборної України. Для цього сталінські ідеологи конструювали образ внутрішнього ворога, до якого відносили діячів української національної революції 1917–1920 рр. та українського національного руху під проводом ОУН–УПА. Вони зображували їх «найлютішими ворогами українського народу», колаборантами й посібниками

«імперіалізму» та «фашизму», приписували класовість боротьби та антинародну діяльність, викривляли їхні справжні прагнення й цілі. Застосовуючи міфологеми «возз'єднання», сталінський режим ліквідував УГКЦ і розпочав ідеологічні кампанії проти інтелігенції. Міфи про «возз'єднання» й образ ворога неодноразово зазнавали трансформацій, підлаштовуючись під нові умови та маркуючи нових ворогів, які були незгодні з політикою сталінського керівництва або суперечили оновленим радянським ідеологемам. Якщо в довоєнний час конструювався образ «українського буржуазного націоналіста», то у воєнні та перші післявоєнні роки його замінив образ «українсько-німецького націоналіста». Проте з початком ідеологічних кампаній післявоєнних років образ «буржуазного націоналіста» повернувся до радянського офіційного дискурсу. Перспективою подальшого дослідження вважаємо вивчення ролі інших міфів у політиці конструювання радянської ідентичності та їхнє сприйняття населенням приєднаних територій.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Бажан, М., Василевська, В., Корнійчук, О. (1941). *В дні вітчизняної війни*. Київ; Харків: Радянський письменник.

Белоусов, С. М. (1951). *Возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі*. Київ: Вид-во Академії наук Української РСР.

Белоусов, С. М., Гуслистий, К. Г., Оглоблін, О. П., Петровський, М. Н., Супруненко, М. І., Ястребов, Ф. О. (ред.). (1940). *Історія України: короткий курс*. Київ: Вид-во Академії наук УРСР.

Вишня, Остап. (1945, 19 січня). Українсько-німецька націоналістична державна дірка. *Вільна Україна*, 7.

Воблий, К., Гуслистий, К., Дядиченко, В., Лось, Ф., Петровський, М., Славін, Л., Супруненко, М., Шерстюк, Ф. (1942). *Нарис історії України*. Уфа.

Галка, К. О. (2013). Роль образу ворога в радянській ідеолого-пропагандистській роботі (1933–1941 рр.). *Історичні і політологічні дослідження*, 2(52), 177–181.

Городецький, Е. (1941). *Отечественная война против германских оккупантов в 1918 году на Украине*. Москва: Госполитиздат.

Гриневич, В. А., Даниленко, В. М., Кульчицький, С. В., Лисенко, О. Є. (2004). *Україна і Росія в історичній ретроспективі: нариси: в 3 т. (Т. 2: Радянський проект для України (В. А. Смолій (відп. ред.) та ін.)*. Київ: Наукова думка.

Гібернау, М. (2012). *Ідентичність націй / пер. з англ. П. Тарашук*. Київ: Темпора.

ДАЛО-1: Державний архів Львівської області (Держархів Львівської обл.), ф. П-3, оп. 1, спр. 210, 279 арк.

ДАЛО-2: Держархів Львівської обл., ф. П-3, оп. 1, спр. 212, 198 арк.

Дмитренко, Г. (1946, 31 липня). Нові хазяї українсько-німецьких націоналістів (Газета «Правда Украины». 27.VII.1946 р.). *Вільна Україна*, 7.

Дроздов, В. В. (2022). Радянський офіційний святковий дискурс і комеморативні практики на приєднаних українських територіях (на прикладі святкування десятиріччя «возз'єднання українського народу»). *Zaporizhzhia Historical Review*, 6(58), 242–253. <https://doi.org/10.26661/zhv-2022-6-58-24>

Скельчик, С. (2008). *Імперія пам'яті. Російсько-українські стосунки в радянській історичній уяві / ред. Я. Цимбал; пер. з англ. М. Климчук, Х. Чушак*. Київ: Критика.

Касименко, О. (1944, 10 грудня). Українсько-німецькі націоналісти – найлютіші вороги українського народу. *Радянська Україна*, 2.

Киридон, А. (2016). *Гетеротопії пам'яті: Теоретико-методологічні проблеми студій пам'яті*. Київ: Ніка-Центр.

Ковалевич, Т. (2012). Формування радянською пропагандою негативного образу українського націоналіста. *Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність*, 22. Львів, 249–253.

Короливський, С. (1941). *Разгром немецких «псов-рыцарей»*. Киев: Политиздат при ЦК КП(б)У.

Кульчицький, С. В. (2009). Коли і як відбулося возз'єднання Західної України з УРСР. *Український історичний журнал*, 5, 121–139.

Мануїльський, Д. З. (1945, 13 січня). Українсько-німецькі націоналісти на службі у фашистської Німеччини. *Вільна Україна*, 4–7.

Нарцов, Н. (1940). Исторические судьбы Бессарабии и Молдавии. *Историк-марксист*, 9(85), 85–98.

Новиченко, Л. (1945, 8 квітня). Обличчя зрадників і запроданців. *Радянська Україна*, 2.

Патер, І. (2015). Ідеологічно-пропагандистський наступ сталінського режиму на галичан (1944–1953). *Новітня доба*, 3–4. Львів, 35–58.

Петровський, Н. Н. (1944). *Воссоединение украинского народа в едином Украинском советском государстве*. Москва: ОГИЗ – Госполитиздат.

Петровський, М. (1944, 29 лютого). Возз'єднання українського народу в єдиній Українській радянській державі. *Радянська Україна*, 3–4.

Петровський, М. (1946, 2 серпня). До кінця викрити націоналістичні перекручення історії України (Про антинаукові теорії М. Грушевського та його «школи») («Радянська Україна»). *Вільна Україна*, 5.

Пичета, В. И. (1940). *Основные моменты исторического развития Западной Украины и Западной Белоруссии*. Москва: Государственное социально-экономическое издательство.

Премислер, І. М. (1940). Революційна боротьба проти польського панування в Західній Україні (1920–1939 роки). В С. М. Белоусов, О. П. Оглоблін (ред.). *Західна Україна: збірник*. Київ: Вид-во Академії наук УРСР, 83–95.

Родигін, К. М. (2021). Конструювання «образу ворога» в карикатурах: персоні та персоніфікації «українських буржуазних націоналістів» у журналі «Перець». *Прикладні аспекти сучасних міждисциплінарних досліджень. Збірник матеріалів конференції*. Вінниця: Донецький національний університет імені Василя Стуса, 188–191.

Росович, В. (1945, 8 квітня). З хрестом чи з ножом? *Вільна Україна*, 5–6.

Сосюра, В. (1945, 19 січня). Посланіє обдуреним. *Вільна Україна*, 7.

Стефанік, С. (1954). *Возз'єднання всіх українських земель в єдиній Українській Радянській державі*. Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР.

Сухопалько, О. (ред.). (1940). *Боротьба українського народу проти панської Польщі*. Київ: Державне видавництво політичної літератури при РНК УРСР.

Федик, Л. (2022). Фейки та пропаганда у інформаційній боротьбі радянської влади з ОУН (б). *Науковий вісник Ужгородського університету. Серія: Історія*, 1(46), 62–68. [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(46\).2022.256958](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(46).2022.256958)

Хрущов, М. С. (1944, 6 березня). Визволення українських земель від німецьких загарбників і чергові завдання відбудови народного господарства Радянської України. *Радянська Україна*, 1–3.

Хрущов, М. С. (1945, 1 липня). Про укладання Договору між урядами Радянського Союзу і Чехословацької Республіки про Закарпатську Україну. *Радянська Україна*, 1.

Хрущов, М. С. (1950). Десятиріччя возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі. Доповідь на шостій ювілейній сесії Верховної Ради Української РСР 29 жовтня 1949 року. У *Всенародне свято. Матеріали і документи про святкування десятиріччя возз'єднання українського народу в єдиній Українській Радянській державі*. Київ: Державне видавництво політичної літератури УРСР, 51–84.

Bottici, C. (2007). *A Philosophy of Political Myth*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511498626>

Cassirer, E. (1946). *The Myth of the State*. New Haven: Yale University Press.

Flood, C. G. (2002). *Political myth: A Theoretical Introduction*. London and New York: Routledge.

Gill, G. (2011). *Symbols and Legitimacy in Soviet Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511791437>

Sviličić, N., & Maldini, P. (2014). Political Myths and Totalitarianism: an Anthropological Analysis of Their Causal Interrelationship. *Collegium Antropologicum*, 38(2), 725–738.

REFERENCES

Bazhan, M., Vasylevska, V., & Korniiichuk, O. (1941). *V dni vitchyznianoï viiny*. Kyiv; Kharkiv: Radianskyi pysmennyk (in Ukrainian).

Bielousov, S. M., Huslystyï, K. H., Ohloblin, O. P., Petrovskyi, M. N., Suprunenko, M. I., & Yastrebov, F. O. (Eds.). (1940). *Istoriia Ukrainy: korotkyi kurs*. Kyiv: Vyd-vo Akademii nauk URSR (in Ukrainian).

Bielousov, S. M. (1951). *Vozziednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi*. Kyiv: Vyd-vo Akademii nauk Ukrainkoi RSR (in Ukrainian).

Vyshnia, Ostap. (1945, Sichen 19). Ukrainko-nimetska natsionalistychna derzhavna dirka. *Vilna Ukraina*, 7 (in Ukrainian).

Voblyi, K., Huslystyï, K., Diadychenko, V., Los, F., Petrovskyi, M., Slavin, L., Suprunenko, M., & Sherstiuk, F. (1942). *Narys istorii Ukrainy*. Ufa (in Ukrainian).

Halka, K. O. (2013). Rol obrazu voroha v radianskii ideoloho-propahandystskii roboti (1933–1941 rr.). *Istorychni i politolohichni doslidzhennia*, 2(52), 177–181 (in Ukrainian).

Gorodetskiï, E. (1941). *Otechestvennaïa voïna protiv germanskikh okkupantov v 1918 godu na Ukraine*. Moskva: Gospolitizdat (in Russian).

Hrynevych, V. A., Danylenko, V. M., Kulchytskyi, S. V., & Lysenko, O. Ye. (2004). *Ukraina i Rosiia v istorychnii retrospektyvi: narysy: v 3 t. (T. 2: Radianskyi proekt dlïa Ukrainy)*. Kyiv: Naukova dumka (in Ukrainian).

Gibernau, M. (2012). *Identychnist natsii* (P. Tarashchuk, per. z anhl.). Kyiv: Tempora (in Ukrainian).

Derzhavnyi arkhiv Lvivskoi oblasti (Derzharkhiv Lvivskoi obl.), f. P-3, op. 1, spr. 210, 279 ark. (in Ukrainian).

Derzharkhiv Lvivskoi obl., f. P-3, op. 1, spr. 212, 198 ark. (in Ukrainian).

Dmytrenko, H. (1946, Lypen 31). Novi khaziai ukrainsko-nimetskykh natsionalistiv (Hazeta «Pravda Ukrainy». 27.VII.1946 r.). *Vilna Ukraina*, 7 (in Ukrainian).

Drozdzov, V. V. (2022). Radianskyi ofitsiinyi sviatkovyi dyskurs i komemoratyvni praktyky na pryiednanykh ukrainskykh terytoriiakh (na prykladi sviatkuvannia desiatyrychchia «vozz'iednannia ukrainskoho narodu»). *Zaporizhzhia Historical Review*, 6(58), 242–253. <https://doi.org/10.26661/zhv-2022-6-58-24> (in Ukrainian).

Yekelchuk, S. (2008). *Imperiia pamiaty. Rosiisko-ukrainski stosunky v radianskii istorychnii uiavi* (Ia. Tsymbal, Ed.; M. Klymchuk, Kh. Chushak, per. z anh.). Kyiv: Krytyka (in Ukrainian).

Kasymenko, O. (1944, Hruden 10). Ukrainsko-nimetski natsionalisty – nailiutishi vorohy ukrainskoho narodu. *Radianska Ukraina*, 2 (in Ukrainian).

Kyrydon, A. (2016). *Heterotopii pam'iaty: Teoretyko-metodolohichni problemy studii pam'iaty*. Kyiv: Nika-Tsentr (in Ukrainian).

Kovalevych, T. (2012). Formuvannia radianskoïu propahandoïu nehatyvnoho obrazu ukrainskoho natsionalista. *Ukraina: kulturna spadshchyna, natsionalna svidomist, derzhavnist*, 22. Lviv, 249–253 (in Ukrainian).

Korolivskii, S. (1941). *Razgrom nemetskykh «psov-rytsarei»*. Kiev: Politizdat pri TSK KP(b)U (in Russian).

Kulchytskyi, S. V. (2009). Koly i yak vidbulosia vozziednannia Zakhidnoi Ukrainy z URSR. *Ukrainskyi istorychnyi zhurnal*, 5, 121–139 (in Ukrainian).

Manuilskyi, D. Z. (1945, Sichen 13). Ukrainsko-nimetski natsionalisty na sluzhbi u fashystskoi Nimechchyni. *Vilna Ukraina*, 4–7 (in Ukrainian).

Nartsov, N. (1940). Istoricheskie sudby Bessarabii i Moldavii. *Istoriik-marksist*, 9(85), 85–98 (in Russian).

Novychenko, L. (1945, Kviten 8). Oblychchia zradnykiv i zaprodantsiv. *Radianska Ukraina*, 2 (in Ukrainian).

Pater, I. (2015). Ideolohichno-propahandystskyi nastup stalinskoho rezhymu na halychan (1944–1953). *Novitnia doba*, 3–4. Lviv, 35–58 (in Ukrainian).

Petrovskii, N. N. (1944). *Vossoedinenie ukrainskogo naroda v edinom Ukrainskom sovetskom gosudarstve*. Moskva: OGIZ – Gospolitizdat (in Russian).

Petrovskyi, M. (1944, Liutyi 29). Vozz'iednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii radianskii derzhavi. *Radianska Ukraina*, 2 (in Ukrainian).

Petrovskyi, M. (1946, Serpen 2). Do kintsia vykryty natsionalistychni perekruchennia istorii Ukrainy (Pro antynaukovi teorii M. Hrushevskoho ta yoho «shkoly») («Radianska Ukraina»). *Vilna Ukraina*, 5 (in Ukrainian).

Picheta, V. I. (1940). *Osnovnye momenty istoricheskogo razvitiia Zapadnoi Ukrainy i Zapadnoi Belorussii*. Moskva: Gosudarstvennoe sotsialno-ekonomicheskoe izdatelstvo (in Russian).

Premysler, I. M. (1940). Revoliutsiina borotba proty polskoho panuvannia v Zakhidnii Ukraini (1920–1939 roky). In S. M. Bielousov & O. P. Ohloblin (Eds.), *Zakhidna Ukraina: zbirnyk*. Kyiv: Vyd-vo Akademii nauk URSR, 83–95 (in Ukrainian).

Rodyhin, K. M. (2021). Konstruiuvannia «obrazu voroha» v karykaturakh: persony ta personifikatsii «ukrainskykh burzhuaznykh natsionalistiv» u zhurnali «Perets». *Prykladni aspekty suchasnykh mizhdystyplinarnykh doslidzhen. Zbirnyk materialiv konferentsii*. Vinnytsia: Donetskyi natsionalnyi universytet imeni Vasyliia Stusa, 188–191 (in Ukrainian).

- Rosovych, V. (1945, Kvitin 8). Z khrestom chy z nozhem? *Vilna Ukraina*, 5–6 (in Ukrainian).
- Sosiura, V. (1945, Sichen 19). Poslaniie obdurenym. *Vilna Ukraina*, 7 (in Ukrainian).
- Stefanyk, S. (1954). *Vozz'iednannia vsikh ukrainskykh zemel v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi*. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo politychnoi literatury URSR (in Ukrainian).
- Sukhopalko, O. (Ed.). (1940). *Borotba ukrainskoho narodu proty panskoi Polshchi*. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo politychnoi literatury pry RNK URSR (in Ukrainian).
- Fedyk, L. (2022). Feiky ta propahanda u informatsiinii borotbi radianskoi vlady z OUN (b). *Naukovyi visnyk Uzhhorodskoho universytetu. Seriya: Istoriiia*, 1(46), 62–68. [https://doi.org/10.24144/2523-4498.1\(46\).2022.256958](https://doi.org/10.24144/2523-4498.1(46).2022.256958) (in Ukrainian).
- Khrushchov, M. S. (1944, Berezen 6). Vyzvolennia ukrainskykh zemel vid nimetskykh zaharbnykiv i cherhovi zavdannia vidbudovy narodnoho gospodarstva Radianskoi Ukrainy. *Radianska Ukraina*, 1–3 (in Ukrainian).
- Khrushchov, M. S. (1945, Lypen 1). Pro ukladannia Dohovoru mizh uriadamy Radianskoho Soiuзу i Chekhoslovatskoi Respubliky pro Zakarpatsku Ukrainu. *Radianska Ukraina*, 1 (in Ukrainian).
- Khrushchov, M. S. (1950). Desiatyrichchia vozz'iednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi. Dopovid na shostii yuvileinii sesii Verkhovnoi Rady Ukrainkoi RSR 29 zhovtnia 1949 roku. In *Vsenarodne sviato. Materialy i dokumenty pro sviatkuvannia desiatyrichchia vozz'iednannia ukrainskoho narodu v yedynii Ukrainskii Radianskii derzhavi*. Kyiv: Derzhavne vydavnytstvo politychnoi literatury URSR, 51–84 (in Ukrainian).
- Bottici, C. (2007). *A Philosophy of Political Myth*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511498626> (in English).
- Cassirer, E. (1946). *The Myth of the State*. New Haven: Yale University Press (in English).
- Flood, C. G. (2002). *Political myth: A Theoretical Introduction*. London and New York: Routledge (in English).
- Gill, G. (2011). *Symbols and Legitimacy in Soviet Politics*. Cambridge: Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511791437> (in English).
- Sviličić, N., & Maldini, P. (2014). Political Myths and Totalitarianism: an Anthropological Analysis of Their Causal Interrelationship. *Collegium Antropologicum*, 38(2), 725–738 (in English).

Hennadii VASYLCHUK

*Doctor of Historical Sciences (Dr hab. in History), Professor
Vice-Rector for Scientific Affairs Zaporizhzhia National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0003-3023-6682>
e-mail: historyhena@gmail.com*

Viktor DROZDOV

*PhD (History), Associate Professor
Doctoral Candidate of the Department of Source Studies, Historiography and
Special Historical Disciplines
Zaporizhzhia National University
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-1381-8878>
e-mail: victordroz dov.84@gmail.com*

**THE SOVIET MYTH OF THE «UKRAINIAN PEOPLE'S REUNIFICATION»
AS AN IDEOLOGICAL WEAPON
AGAINST THE UKRAINIAN LIBERATION MOVEMENT**

Based on the analysis of the Soviet myth of the «Ukrainian people's reunification», the article has revealed the enemy image construction and dissemination process, which Soviet propaganda used in the struggle against the Ukrainian liberation movement in the annexed Ukrainian territories. The authors adhere to a contemporary methodological approach to understanding the myth as an ideologically marked narrative, which is the primary communication tool between the political regime and the masses.

The role of the myth of the «Ukrainian people's reunification» in the official historical memory's version and the use of this myth by the Stalinist regime as an alternative to the Ukrainian national idea of unity has been clarified. The transformation of the mythologeme about the enemy in the Soviet official discourse during World War II and the post-war years has been traced. The authors have established that Soviet ideologists directed the image of the internal enemy against the Ukrainian liberation movement, portraying the national powers, which fought for the independence and unity of Ukraine, as betrayers of the Ukrainian people and attributing to them a class nature and dependence on Western states.

The article has identified the main characteristics of two images of the internal enemy, «Ukrainian bourgeois nationalists» and «Ukrainian-German nationalists», which were constructed in Soviet narratives. Using the example of the party leaders proclamations, historical and literary essays, and propaganda articles, authors have described the attempts of the Soviet power to turn the Western Ukrainian community against the Ukrainian liberation movement and to demonstrate the futility of an independent and unity Ukraine idea. The article has also defined various ways of spreading Soviet mythology and the influence of the myth to liquidate the Ukrainian Greek Catholic Church and enforce ideological campaigns.

Keywords: myth, Ukrainian liberation movement, Soviet ideology, propaganda, Stalinism.